

**ÜNLÜ ÇUVAŞ TÜRKOLOĞU:
MİHAİL ROMANOVİÇ FEDETOV
(HAYATI VE ESERLERİ)**

ELENA KUDRYAVTSEVA - PROF. DR. TUNCER GÜLENSOY

Binlerce yıl önce, Çuvaşların ataları, büyük Türk topluluğundan ayrılıp çıkmışlar ve kendi dillerini geliştirmişlerdir. O zamandan beri araştırmacılar, bilim adamları, Çuvaşçanın yaşını tayin etmeye çalışmakta; Çuvaşçayı çok eski zamanlarda oluşan dillerin arasına koymaktadırlar. Bugünkü Çuvaşça, bütün Türk dillerinin tarihini, eskiliğini açmak için altın bir anahtar gibidir. Bu altın anahtarı, Altay dillerinin birliğini araştıranlar ve Fin - Ugor dillerinin eskiliğini inceleyenler de hep yanlarında taşımışlardır.

O anahtarın içinden bakılınca yarım dünyanın tarihi görünür. Fakat, Çuvaşçanın içinden bakıp, diğer dillerin tarihini görebilmek için, tarihi görmek ve anlamak lâzımdır. Türkoloji tarihine adlarını altın harflerle yazdıran V. Schot, N.İ. Zolotnitskiy, V.V. Radloff, N.İ. Aşmarin, G.İ. Ramstedt, M. Räsänen, İ. Bent-sig, Z. Gombocz, U. Vihman, V.G. Yegerov, L. Ligetti gibi araştırmacılar işte bunu yapmaya çalışmışlardır. Bu bilim adamlarının hepsi de Çuvaşçayı inceleyip dünyaca ünlü oldular.

İşte bu bilim adamlarının arasında, Çuvaş Millî Akademisinin üyesi, Çuvaş Devlet Üniversitesinin profesörü, Çuvaş Cumhuriyeti'nin büyük bilim adamlarından birisi olan Mihail Romanoviç Fedetov yer almaktadır.

M. R. Fedetov, 20 Ocak 1919 tarihinde Çuvaşistan'ın Şomorşo vilâyetine bağlı Puyankassı köyünde doğmuştur. Daha ilk öğrenimi sıralarında dillerle ilgilenmeye başlamış, Tatarlarla, Mişerlerle tanışıp, onların dillerini öğrenmeye çalışmış; köyünde yedi yıl okuduktan sonra 1934'te Ulyanovsk'taki Çuvaş Pedagoji Okuluna girmiştir. Bu okulu bitirdikten sonra, 1937 - 38 yıllarında doğduğu vilâyetteki okulda Almanca ve matematik öğretmeni olarak görev yapmış; 1939 yılında da askere gitmiştir. Askerdeyken Birinci Dünya Savaşı başlamış ve savaşa katılmıştır. Savaşın bitiminde, 1945-1947 yılları arasında Almanya'daki Sovyet Askerî Şubesinde tercüman olarak çalışmıştır.

1948 - 1952 yılları arasında, Mari Cumhuriyeti'nin Zvenigorskiy vilâyetine bağlı Kokşamar köyünde Almanca öğretmeni olarak çalışmıştır. 1953 yılında Pedagoji Enstitüsünün Yabancı Diller Fakültesinden mezun olduktan sonra, 1954'te I. Yakovlev adını taşıyan Çuvaş Pedagoji Enstitüsü'ne Almanca öğretmeni olarak atanmıştır. Bu günlerde, okullardaki öğretmenlerin bilgi seviyelerini yükseltmek amacıyla çeşitli konferanslar vermiş, onları yeni öğretim metodlarıyla tanıştırmaya çalışmıştır. Yine bu amaçla: 1. *Çuvaş Okullarında Almanca'daki Fiillerin Öğretilmesi* (1957), 2. *Çuvaş Okullarında Almancanın Sentaksının Öğretilmesi* (1958), 3. *Çuvaş Okullarında Almanca Gramerinin Bazı Özelliklerinin Öğretilmesi* (1959) adlı kitapları yazmıştır.

M.R. Fedetov, Çuvaş çocuklarına yabancı dillerin öğretilmesinin çok önemli olduğunu daha o zamanlar anlamıştır.

Çuvaşça ile ilgili kitapların çoğunun yabancı dillerle yazılmış olması, Çuvaşça ile daha çok yabancı Türkologların ilgilenmesi, Fedetov'u düşündürmeye başlamıştır. Yabancı dillerin yanında ana dili Çuvaşçayı da incelemeye başlayan Fedetov, verdiği eserlerle, dünyaca ünlü Türkologların yakından tanıdığı bir Çuvaş Türkoloğu olmuştur.

Fedetov'un Çuvaşça ile ilgili ilk ciddi bilimsel çalışması, doktora tezidir. Bunun için "Çuvaşçanın Fiilleri" üzerine on yıl çalışmıştır.

1967 yılında, Çuvaş Devlet Üniversitesi açıldığı zaman, Fedetov buraya Yabancı Diller Bölüm Başkanı olarak alınmıştır. İki yıl sonra da Çuvaş Dili ve Edebiyatı Bölümü açılınca, bu bölüme başkan olarak geçmiştir. Bu sıralarda çok büyük bir çalışma yapmaktadır: *Volga boyundaki Çuvaş dili ile Perm'deki Fin-Ugor dilleri arasındaki tarihî bağlar* adını taşıyan bu çalışması, yalnızca Fedetov'un hayatındaki büyük bir çalışma değil, Çuvaş milletinin hayatında da önemli bir çalışma olmuştur. Bu çalışma iki kitap hâlinde yayımlanmıştır (I. cilt: 1965, II. cilt: 1968). Bu kitapta Çuvaş milletinin son on asırdaki bütün hayatı ile birlikte, Volga ve Ural taraflarındaki bütün milletlerin son asırlardaki hayat ve kültürleri yansıtılmıştır.

Üniversitede çalıştığı zaman, öğrencileri Türkoloji bilimiyle tanıştırmaya; Çuvaş dilinin tarihi ile eski Türk boylarının dillerini araştırmaya, Türk lehçelerinin gramerlerini karşılaştırmalı olarak öğretmeye çalışmıştır. Bu amaçla çeşitli konferanslar ve dersler vermiş, pek çok makale yazmıştır.

1971'de üniversite yayınları arasında Fedetov'un *Çuvaş Dilinin Tarihi* adlı kitabı çıkmıştır. Bu kitapta, Çuvaşça ile öteki Türk şivelerinin gramerlerini karşılaştırmıştır. 1973'te yayımlanan *Eski Türkçe* adlı kitapta ise Çuvaşların, Türk kavminin bir parçası olduğunu açıkça anlatmıştır. Çuvaşça ile öteki Türk şiveleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları anlamak isteyenlere şu eserleri tavsiye edilir: 1. *Türk Şivelerinin Karşılaştırmalı Grameri* (1975). 2. *Türkolojiye Giriş* (1976).

Bu eserler bugün, Çuvaş dili ve edebiyatı bölümlerinde ders kitabı olarak okutulmaktadır.

Fedetov'un bütün çalışmaları konu bakımından şu gruplara ayrılmaktadır:

1. Bugünkü Çuvaşça, 2. Çuvaşçayı araştıran, Çuvaşça ile ilgilenen bilim adamlarının hayatları ve çalışmaları, 3. Çuvaşça ile Tatarca arasındaki tarihî bağlar, 4. Çuvaşça ile Mari dili arasındaki tarihî bağlar, 5. Çuvaşça ile Fin-Ugor dilleri arasındaki tarihî bağlar, 6. Çuvaşça ile Volga boyundaki diğer milletlerin dilleri arasındaki bağlar, 7. Çuvaşça ile Macarca arasındaki bağlar, 8. Çuvaşça ile Türk şiveleri arasındaki akrabalık bağları, 9. Türk lehçelerinin tarihi, 10. Altay dillerinin birliği, 11. Ural ve Altay dillerinin birliği ve bunların Rusça ile tarihî bağları, 12. Arapça ve Farsçadan girmiş Çuvaşça kelimeler, 13. Çuvaşça kelimelerin tarihi ve etimolojisi.

Yukarıda bahsedilen konularla ilgili pek çok kitap ve makale yazan Fedetov'un son çalışmalarından biri olan *Çuvaşçanın Altay Dilleri Arasındaki Yeri* (1986) adlı eserini, A. N. Kononov, N.A. Baskakov, L. Ligetti, T. Tekin gibi Türkologlar çok önemli ve ciddi bir çalışma olarak değerlendirmişlerdir. 1987'de yayımlanan *Çuvaşçanın Araştırmacıları* adlı kitabında otuza yakın dil bilim adamının hayatları ve çalışmaları hakkında bilgi vermiştir.

1990 yılında yayımlanan *Çuvaşça ile Mari Dilleri Arasındaki Bağlar* adlı kitabında, son on asır boyunca Çuvaş ve Mari halkları arasındaki dostluk ile bu milletlerin ilişkileri ve dilleri hakkında geniş bilgi verilmiştir.

Fedetov, 1994 yılında Çuvaş Millî Akademisinin üyeliğine seçilmiştir. Şimdi ise Fedetov, *Çuvaşçanın Tarihi ve Etimolojik Sözlüğü* adlı eseri üzerinde çalışmaktadır.